

RAQAMLI MEDIA MUHITIDA FEYK AXBOROTLARNING INQIROZ KOMMUNIKATSIYALARIGA TA’SIRI

Nasriddinova Mashhura Mansur qizi

**O‘zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti
2-kurs magistranti**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20152913>

Annotatsiya: Mazkur maqolada raqamli media muhitida feyk axborotlarning tarqalish xususiyatlari hamda ularning inqiroz kommunikatsiyalariga ta’siri tahlil qilingan. Ijtimoiy tarmoqlarda manipulyativ va tasdiqlanmagan ma’lumotlarning tez ommalashuvi auditoriya ishonchining pasayishi, reputatsion xavflarning kuchayishi hamda kommunikativ jarayonlarning murakkablashuviga olib kelishi yoritilgan. Shuningdek, antiinqiroz PR strategiyalarining ahamiyati, media monitoring, fact-checking tizimlari va tezkor rasmiy kommunikatsiya mexanizmlarining samaradorligi tahlil etilgan. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, zamonaviy PR texnologiyalaridan foydalanish inqirozli vaziyatlarda auditoriya ishonchini saqlash va reputatsion barqarorlikni ta’minlashda muhim omil hisoblanadi.

Kalit so‘zlar: feyk axborot, raqamli media, inqiroz kommunikatsiyasi, antiinqiroz PR, PR strategiya, ijtimoiy tarmoqlar, reputatsion xavf, media monitoring, fact-checking, auditoriya ishonchi, kommunikativ jarayonlar, sun’iy intellekt.

Kirish

Bugungi kunda raqamli texnologiyalar va internet kommunikatsiyalarining jadal rivojlanishi global axborot makonining kengayishiga hamda kommunikativ jarayonlarning sezilarli darajada transformatsiyalashuviga olib kelmoqda. Ijtimoiy tarmoqlar va raqamli media platformalari zamonaviy jamiyatning asosiy axborot almashinuvi vositasiga aylanib, jamoatchilik fikrini shakllantirishda strategik kommunikativ platforma sifatida namoyon bo‘lmoqda. Telegram, Facebook, Instagram, X (Twitter) va YouTube kabi platformalar orqali axborotning yuqori tezlikda tarqalishi bir tomondan kommunikatsiya samaradorligini oshirayotgan bo‘lsa, ikkinchi tomondan manipulyativ va tasdiqlanmagan ma’lumotlarning ommalashuvi uchun ham qulay muhit yaratmoqda.

Raqamli media muhitida feyk axborotlarning keng tarqalishi zamonaviy kommunikatsiya tizimining dolzarb muammolaridan biri sifatida e’tirof etilmoqda. Ayniqsa, posthaqiqat (post-truth) davrida axborotning haqqoniyligini tekshirish masalasi global kommunikativ xavfga aylanib bormoqda. Feyk axborotlar ko‘pincha auditoriyaning hissiy reaksiyasiga ta’sir qilish orqali qisqa vaqt ichida keng ommaga tarqaladi hamda jamoatchilik orasida noto‘g‘ri fikr va qarashlarning shakllanishiga sabab bo‘ladi (Molina et al., 2021). Natijada ijtimoiy ishonchsizlik kuchayib, tashkilotlar, kompaniyalar va davlat muassasalarining reputatsiyasiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Ayniqsa, inqirozli vaziyatlarda noto‘g‘ri va manipulyativ axborotlarning tez ommalashuvi kommunikativ jarayonlarni yanada murakkablashtiradi. Bunday vaziyatlarda auditoriya tezkor axborotga ehtiyoj sezgani sababli tekshirilmagan ma’lumotlarni ham ishonchli manba sifatida qabul qilish ehtimoli ortadi. Tadqiqotchilar fikriga ko‘ra, inqiroz kommunikatsiyalarida rasmiy axborotning kechikishi axborot bo‘shlig‘ini yuzaga keltirib, feyk ma’lumotlarning yanada tez tarqalishiga sabab bo‘ladi (Coombes, 2022). Shu jihatdan zamonaviy PR strategiyalarining asosiy vazifalaridan biri inqirozli vaziyatlarda axborot oqimini samarali boshqarish, auditoriya ishonchini saqlab qolish hamda reputatsion xavflarni kamaytirishdan iboratdir.

Hozirgi davrda antiinqiroz kommunikatsiyalarida media monitoring, fact-checking tizimlari, raqamli PR texnologiyalari hamda tezkor rasmiy kommunikatsiya mexanizmlaridan foydalanish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Xususan, ochiq va shaffof kommunikatsiya siyosatini yuritish auditoriya bilan samarali muloqotni ta’minlash, reputatsion barqarorlikni saqlash hamda kommunikativ xavflarni kamaytirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi (Doorley & Garcia, 2021).

Mazkur maqolada raqamli media muhitida feyk axborotlarning inqiroz kommunikatsiyalariga ta’siri, ularning reputatsion xavflarni yuzaga keltirishdagi o’rni hamda antiinqiroz PR strategiyalari orqali ushbu muammolarni bartaraf etish mexanizmlari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

Asosiy qism

So’nggi yillarda raqamli kommunikatsiyalar tizimida yuz berayotgan transformatsion jarayonlar axborot almashinuvi tezligini sezilarli darajada oshirdi. Bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlar va onlayn platformalar nafaqat axborot tarqatish vositasi, balki jamoatchilik fikrini shakllantiruvchi muhim media maydonga aylanmoqda. Shu bilan birga, raqamli media makonida feyk axborotlar, manipulyativ kontent va tasdiqlanmagan ma’lumotlarning keng tarqalishi axborot xavfsizligi hamda inqiroz kommunikatsiyalari tizimiga jiddiy tahdid tug’dirmoqda.

Feyk axborotlar ko’pincha auditoriyaning hissiy reaksiyasiga ta’sir qiluvchi sensatsion mazmun asosida shakllantiriladi. Bunday axborotlarning asosiy xususiyatlaridan biri ularning qisqa vaqt ichida keng ommaga tarqalishidir. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlardagi repost, ulashish va algoritmik tavsiya mexanizmlari noto’g’ri axborotlarning viral shaklda ommalashishiga sabab bo’lmoqda. Tadqiqotlarga ko’ra, feyk axborotlar ko’pincha haqiqiy ma’lumotlarga nisbatan tezroq tarqaladi va auditoriya e’tiborini kuchliroq jalb qiladi (Molina et al., 2021). Natijada jamoatchilik orasida noto’g’ri qarashlar shakllanib, ijtimoiy ishonchsizlik kuchayadi.

Inqirozli vaziyatlarda manipulyativ va noto’g’ri axborotlarning tarqalishi kommunikativ jarayonlarni yanada murakkablashtiradi. Chunki bunday holatlarda auditoriya tezkor axborotga ehtiyoj sezadi va tekshirilmagan ma’lumotlarni ham ishonchli manba sifatida qabul qilish ehtimoli ortadi. Xususan, rasmiy bayonotlarning kechikishi yoki axborot siyosatidagi noaniqlik axborot bo’shlig’ini yuzaga keltirib, feyk ma’lumotlarning keng tarqalishiga zamin yaratadi (Coombs, 2022). Bu esa jamoatchilik orasida vahima, kommunikativ ziddiyat va salbiy ijtimoiy reaksiyalarning kuchayishiga olib keladi. Natijada tashkilotlar, kompaniyalar va davlat muassasalarining reputatsiyasiga jiddiy zarar yetishi mumkin.

1-jadval. Feyk axborotlarning inqiroz kommunikatsiyalariga salbiy ta’siri¹

Omillar	Salbiy ta’siri
Noto’g’ri axborot tarqalishi	Auditoriya ishonchi pasayadi
Viral kontentning tez ommalashuvi	Reputatsion xavf kuchayadi
Rasmiy bayonotning kechikishi	Inqiroz chuqurlashadi
Fact-checking tizimining sustligi	Manipulyativ axborotlar ko’payadi
Ijtimoiy tarmoqlardagi anonim manbalar	Jamoatchilikda tushunmovchilik yuzaga keladi

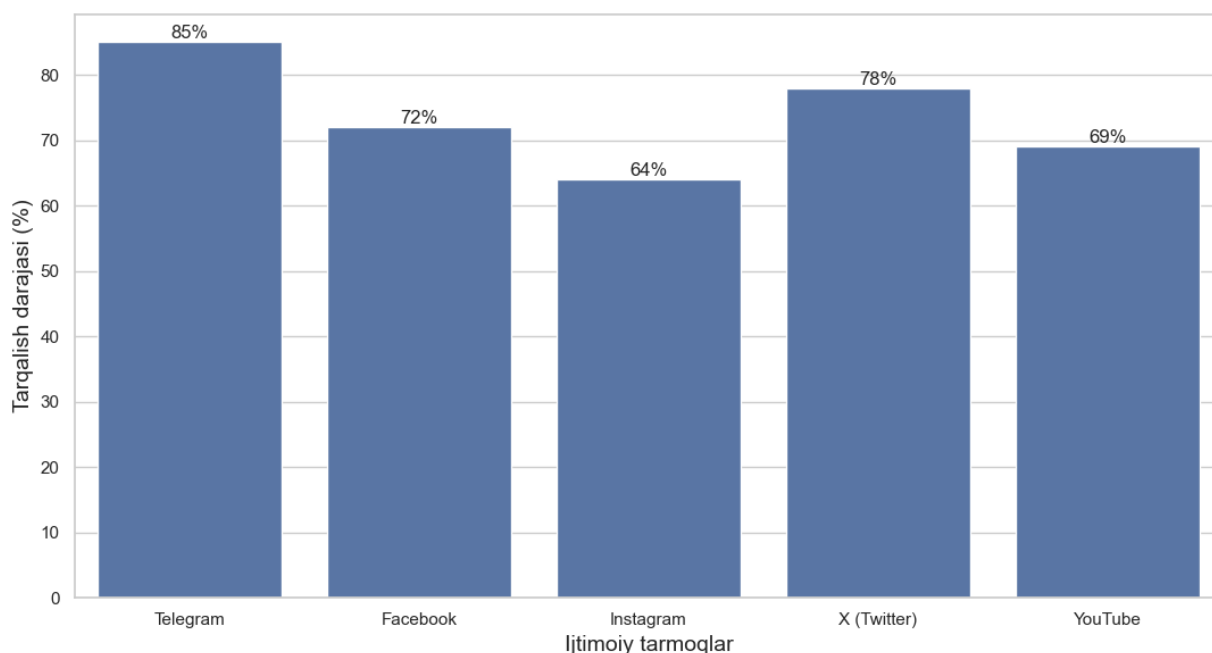
Inqiroz kommunikatsiyalarida axborot oqimini samarali boshqarish zamonaviy PR strategiyalarining ustuvor yo’nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, antiinqiroz PR faoliyatida

¹ Muallif tomonidan ilmiy manbalar asosida tuzildi.

tezkor kommunikatsiya, media monitoring va fact-checking mexanizmlaridan foydalanish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ochiq va shaffof kommunikatsiya siyosatini olib boruvchi tashkilotlar auditoriya ishonchini saqlab qolishda nisbatan samarali natijalarga erishadi (Doorley & Garcia, 2021). Shu jihatdan tashkilotlarning rasmiy kommunikatsiya strategiyasini to‘g‘ri yo‘lga qo‘yishi reputatsion xavflarni kamaytirishda muhim omil hisoblanadi.

Hozirgi davrda raqamli PR texnologiyalari tashkilotlarga salbiy axborot oqimlarini tezkor aniqlash va ularga o‘z vaqtida munosabat bildirish imkonini bermoqda. Xususan, media monitoring tizimlari yordamida ijtimoiy tarmoqlardagi salbiy kontentni kuzatish, fact-checking platformalari orqali noto‘g‘ri ma‘lumotlarni tekshirish hamda rasmiy sahifalar orqali tezkor bayonot berish samarali kommunikativ mexanizm sifatida qo‘llanilmoqda (Baptista & Gradim, 2022). Bundan tashqari, auditoriya bilan doimiy muloqot olib borish va shaffof axborot siyosatini yuritish reputatsion barqarorlikni saqlashning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Bugungi kunda Telegram, Facebook, Instagram va X (Twitter) platformalarida feyk axborotlarning tarqalish darajasi turlicha ko‘rinishga ega. Ayrim platformalarda anonimlik darajasining yuqoriligi, axborot almashuvi tezligi hamda repost mexanizmlarining soddaligi sababli manipulyativ kontentlarning ommalashuvi nisbatan yuqori kuzatiladi. Quyidagi diagrammada ijtimoiy tarmoqlarda feyk axborotlarning tarqalish darajasi shartli ravishda ifodalangan.

1-rasm. Ijtimoiy tarmoqlarda feyk axborotlarning tarqalish ko‘rsatkichlari²

Diagramma natijalari shuni ko‘rsatadiki, Telegram va X (Twitter) platformalarida feyk axborotlarning tarqalish ko‘rsatkichi boshqa platformalarga nisbatan yuqoriroq hisoblanadi. Bunga anonim axborot manbalarining mavjudligi, repost mexanizmlarining soddaligi hamda auditoriya faolligining yuqori darajada ekanligi sabab bo‘lmoqda. Shu jihatdan PR mutaxassislari tomonidan doimiy media monitoring olib borilishi, tezkor rasmiy

² Muallif tomonidan Seaborn dasturi asosida tayyorlandi.

kommunikatsiya strategiyalarini ishlab chiqish hamda reputatsion xavflarni oldindan prognozlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, zamonaviy antiinqiroz kommunikatsiyalarida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish ham dolzarb yo'nalishlardan biri sifatida shakllanmoqda. AI asosidagi monitoring tizimlari yordamida salbiy axborot oqimlarini tezkor aniqlash, auditoriya reaksiyasini tahlil qilish va kommunikativ xavflarni prognozlash imkoniyati kengaymoqda (Wang et al., 2021). Bu esa tashkilotlarga inqirozli vaziyatlarda samarali PR strategiyalarini ishlab chiqish, auditoriya bilan barqaror kommunikativ aloqani saqlab qolish hamda reputatsion barqarorlikni ta'minlash imkonini beradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, raqamli media muhitining rivojlanishi axborot almashinuvi jarayonini sezilarli darajada tezlashtirgan bo'lsa-da, feyk axborotlarning keng tarqalishiga ham qulay sharoit yaratmoqda. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlarda noto'g'ri va manipulyativ ma'lumotlarning tez ommalashuvi inqiroz kommunikatsiyalariga salbiy ta'sir ko'rsatib, auditoriya orasida ishonchsizlik, kommunikativ ziddiyat va reputatsion xavflarning kuchayishiga sabab bo'lmoqda. Natijada tashkilotlar, kompaniyalar hamda davlat muassasalarining imijiga jiddiy zarar yetishi mumkin.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, inqirozli vaziyatlarda tezkor, ochiq va shaffof kommunikatsiya olib borish auditoriya ishonchini saqlab qolishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Xususan, media monitoring tizimlari, fact-checking platformalari hamda rasmiy raqamli kommunikatsiya kanallaridan samarali foydalanish feyk axborotlarning salbiy ta'sirini kamaytirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, zamonaviy antiinqiroz PR strategiyalarini qo'llash reputatsion barqarorlikni ta'minlash hamda kommunikativ xavflarni boshqarishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, sun'iy intellekt va raqamli monitoring texnologiyalarining rivojlanishi inqiroz kommunikatsiyalarini yanada samarali tashkil etish imkoniyatini kengaytirmoqda. AI asosidagi tizimlar yordamida salbiy axborot oqimlarini tezkor aniqlash, auditoriya reaksiyasini tahlil qilish va reputatsion xavflarni prognozlash imkoniyati tashkilotlarning kommunikativ barqarorligini oshirishga xizmat qiladi.

Demak, raqamli media muhitida feyk axborotlarga qarshi samarali kurashish, avvalo, puxta ishlab chiqilgan antiinqiroz PR strategiyalarini qo'llash, tezkor axborot siyosatini yuritish hamda zamonaviy kommunikatsion texnologiyalarni integratsiyalashni talab etadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Coombs W. T. *Ongoing Crisis Communication: Planning, Managing, and Responding*. - 6th ed. - Los Angeles: Sage Publications, 2022. - 312 p.
2. Doorley J., Garcia H. F. *Reputation Management: The Key to Successful Public Relations and Corporate Communication*. - 4th ed. - New York: Routledge, 2021. - 438 p.
3. DiFonzo N. *Rumor Psychology: Social and Organizational Approaches*. - Washington: American Psychological Association, 2021. - 280 p.
4. Molina M. D., Sundar S. S., Le T., Lee D. "Fake News Is Not Simply False Information: A Concept Explication and Taxonomy of Online Content" // *American Behavioral Scientist*. - 2021. - Vol. 65, No. 2. - P. 180–212.

5. Baptista J. P., Gradim A. “Understanding Fake News Consumption: A Review” // *Social Sciences*. - 2022. - Vol. 11, No. 9. - P. 410–425.
6. Wang Y., McKee M., Torbica A., Stuckler D. “Systematic Literature Review on the Spread of Health-related Misinformation on Social Media” // *Social Science & Medicine*. - 2021. - Vol. 240. - P. 112552.